

НЕЩО КАТО УВОД

През зимата на 1990 г. София беше онзи продукт на реалния социализъм, който прогресивните и не до там прогресивните поети често възпяваха в творбите си. С големи панелни комплекси, издигнати сред довчерашните поляни, със скърцащи трамваи и неоновии реклами в центъра, понякога заместващи уличното осветление. За мнозина българи той беше голямата мечта, защото да попаднеш сред жителите му, заради странни разпоредби, можеше само по три начина. Първият – естествено, ако се родиш тук. Вторият – да намериш любовта на живота си и подпишеш документално брак с човек от първата категория. И третия – да се устроиш с работа, към която хич никой няма интерес, в гордостта на родната металургия, курдисан в полето на Кремиковци. Двамата последни варианта бяха с изпитателен срок, за да не се разкандърдисат кандидатите и така да сторят пробив в стройната обществена система. Е, за селяните от провинцията, както кореняците софийнци се изразяваха, имаше и друга алтернатива, но тя бе свързана с онази вълшебна за времето думичка, наречена „връзки“.

По софийските улици денем и даже до късно вечер се разхождаха хора, нещо не толкова характерно за малкия град, завършваш деня с края на Първа телевизионна програма. Колкото до магазините, пред тях имаше опашки, както и в провинцията, но то беше знак, че на рафта се е появила поредната дефицитна стока. При липсата на онази вълшебна думичка, за която вече споменах, това беше единственият метод да се сдобиеш с търсения колбас или килограм банани през зимата. Опашките не смущаваха никого. Те бяха част от пейзажа и гражданите бяха убедени в необходимостта им като място за социални контакти. По същия начин, както мнозина мислеха, че бананите зреят в топлите страни само през зимата.

И все пак столицата на България в онези дни, от които ще тръгна с разказа за „незабравимото минало“, с нещо бе променена. Промяната идваше не от пейзажа, а от атмосферата. По стълбове и дървета започнаха да никнат интересни призиви и съобщения, които година по-рано човек можеше да види само в странен сън. Мине се, не мине седмица и множество хора устройваха митинги с искания, звучащи преди година като страхотна ерес. Лустросаните паради на вярата в „светлото бъдеще“ бяха отстъпили място на гневни критики към „другари“, довчера изписвани с главно „Д“. Като гъби никнеха неформални групи и нови партии, а тези, които някога си купуваха вестник, за да прочетат спортната колона, сега се редяха на опашка за издания с нечувани заглавия, като „Свободен народ“ и „Демокрация“. Вечер до късно същите търкаха очи да се взират в телевизора, следейки дебатите на някаква „Кръгла маса“, където, „О, ужас!“, разни неформали, зовящи се

опозиция, спореха с управляващите представители на комунистическата партия. И не само спореха, ами имаха „нахалството“ да отричат марксистко-ленинската идеология, която всеки „прогресивен гражданин“ трябваше да разбира и следва. Нали му я преподаваха в политическата учебна година почти от раждането, та чак до гроба. С една дума, Берлинската стена бе рухнала и от трясъка ѝ плахото политиканстване на българина вечер под юргана се бе изляло на площадите.

Такава беше София в онези дни, когато полулегалната финансова борса, съсредоточена около заведението „Магурата“, не признаваше курса на БНБ за щатския долар, но поставяше основите на пазарната икономика в страната. Там реализмът беше в ход, тъй като опашките на кандидати за задграничен паспорт, едно от новите чудеса, се вплътняваха с всеки нов ден.

Иначе в нощния живот, откъдето ще направя въведение към нашите герои, особени промени нямаше. Тези, които си го обичаха, отново бяха на линия и също можеха да се сблъскат със социалното явление *дефицит*, но поради липса на все още достатъчно предлагане.

Казват, че авторът задължително трябва да предупреди вероятните си читатели, че разказваната история е измислена и ако някому изглежда твърде документална, значи целта му е постигната. Затова и аз ще си позволя да вметна, че всеки, познал в нея реални лица и събития, просто е намерил своята пътека към времето.

ЧАСТ I

СЕНКИТЕ

I. Илюзиите

Ведна мартенска нощ на същата тази 1990 г. салонът на бар „София“, намиращ се в приземието на едноименния хотел на пъпа на столицата, бе пълен с клиенти. Програмата още не беше започнала, но масите постепенно се окичваха с обичайните атрибути. За някои това бе началото на вечерта, но мнозина идваха вече загрели в съседен ресторант и очакваха да довършат процедурата. Келнерите обикновено бяха наясно кому, какво и колко, защото трудът им, ако и официално непристижен от интелектуална гледна точка, бе достатъчно доходен, за да предизвиква интерес. Те любезно подбираха тези, които срещаха по дрехите и изпращаха по джоба, гарантирайки им приятен изглед към дансинга.

В леко смрачената зала на маса на първия ред, върху която бе поставена бутилка уиски, седяха двама мъже. Единият, около 45-годишен, с лъскаво сако, когото ще назова просто *Италианец*, небрежно бе праметнал крак връз крак и маниерно пушеше цигара. От време на време отпиваше малки глътки от чашата и слушаше разсеяно събеседника си в очакване на нещо различно от музиката, примесена с шум, разнасяща се наоколо.

До него мускулист младеж, късо подстриган, на когото вратовръзката не бе по размера на широкия врат (или по-скоро поради липса на такъв), висеше досущ като чужда вещ. Той се опитваше къде с уста, къде с ръце да привлече в диалог излегналия се на стола италианец, но последният пускаше гъсти кълба дим и с интерес оглеждаше всяка нежна особа, преминала покрай масата.

Вече две петилетки истинското име на младия мъж използваша единствено майка му и паспортната служба. Всички го знаеха като *Арбуза* и това им бе достатъчно. Прякорът навярно имаше стари корени, но носителят му признаваше само една легенда. Когато бил новобранец в спортната школа, му дали да вкара две дини, здраво шприцовани с домашна ракия. За зла участ обаче се натъкнал на шефа на школата. Младият войник се смутил. Решил да отдаде чест, но забравил златното правило, че две дини под една мишница не се носят. Заредената продукция се изтъркулила и се пръснала баш пред краката на шефа, а съдържанието издайнически се размирило. Така младежът получил бойното си кръщение в ареста и новото си име пред обществото.

Докато Арбуза пробваше разваления си руски, или по-скоро чист български със странни окончания, а ръцете му, стегнати в отесняло сако, се опитваха да затвърдят фразата, дансингът светна. Оркестърът изсвири туш, а появилото се от нейде конферансие с апломб обяви:

– За вас тази вечер танцуват момичетата от балет „Феникс“!

Шест оскъдно облечени жени, но изобилно накичени с изкуствени пера, в характерна стойка на балерини заеха дансинга. Под акомпанимента на оркестъра те започнаха да правят в такт грациозни движения, придружени с някаква странна изкуствена усмивка на лицата. Арбуза се подигна от стола и се опитваше да навре глава в ухото на Италианеца.

– Смотри, смотри, мои девочки! Нравится, а? Нравится?

Италианеца поднесе към устата си чашата с уиски и след като отпи, бавно промърмори:

– Девочки, конечно, нравятся.

Това бе достатъчно Арбуза да натисне педала на газта.

– Какая? Скажи, какая нравится? Эта, которая впереди, а?

Мургавият мъж до него свойски загаси цигарата в пепелника и също включи ръцете си в разговора, сочейки към дансинга:

– Нет, нет, эта темненкая, как сказать? Эта четвертая, там позади. В ней есть что-то необыкновенное – анима, душа. Белла, правда, белла, белисима.

Тъмнокосото симпатично момиче от задния ред на балета точно в този момент красиво повдигна крак в ритъма на мелодията. По същото време нейната руса партньорка от първата редица ярко подчертаваше природни дадености почти под носа на двамата мъже. Едва дочул мрънкането на събеседника си, Арбуза изстреля поредното си словотворение:

– Никаких проблем, мистер, наша е! Тоест, хочу сказать – твоя. Ты имееш деньги, я имею девочки. У тебя кабаре, у меня – девочки; все эти съм ги..., а бе, как говорят, они все меня любят. Если у тебя зеленые, будем бизнес делат.

Танцът завърши и балерините започнаха да прибират пера зад кадифената завеса, която прикриваше коридора към гримьорната. На тяхно място се появи певица, но младият мъж даже не дочака конферансието да я обяви.

– Я на минутачку. Возвращаюс здес с девочками. Как говорили. Никаких проблем.

– Эта, у которая душа. Е буоно – опита се да уточни Италианеца, а Арбуза се надигна, мъркайки под нос:

– Е, сега и по азбучник да ти я дияря. Бона, Кера, к'вот дойде. Ти си я кръщавай после.

– Коза? Не понимаю! – Италианеца повиши глас, вкарвайки в действие и втората си ръка, но събеседникът му нямаше търпение и, тръгвайки, изстреля следващата енигма:

– Ничево, шутка, уловка. Увидиш сюрприз!

Арбуза ловко се провря в коридора зад завесата и след няколко крачки бе пред гримьорната на балерините. Последва символично почукване

на затворената врата. Отвътре се чуваше женски глъч. Мъжът я отвори без притеснение, а някакъв глас се провикна:

– Зара, твоят пак е тук!

Руса едрогърда танцьорка – същата, която демонстрираше прелести преди минути пред масата с двамата мъже, се измъкна иззад вратата и го придърпа настрани:

– Арбуз, к’во стана? Клъвна ли жабарят? Ще става ли бизнесът?

– Нали съм ти казал, без проблеми. Наш е! Ама нещо, като говорихме, ми се струва скръндза. Две кабарета в Милано и Рим... Пет казина се хвали, че има, а смуче от евтиното уиски и само една порция бадеми повика. Ще се наложи аз да се намесвам в поръчката.

На лицето на Зара се изписа гримаса на безразличие:

– Те всички са така. Няма да се женя за него, я! На мене проблемът е да се измъкна от тази дупка, че вече ми писна да виря баджаци и да си броя стотинките за кафе. Каза ли нещо за контракта? Кога ще го обсъдим, че утре имам два ангажимента до пет сутринта?

– Исква тази черната, дето играе зад тебе. Била *буона* – вмъкна уж между другото Арбуза.

– Каква ти Бона, Мартина се казва. Ами тя няма още цици като хората и си пълни сутиена с дунапрен.

– Може и да го пълни, ама е агнешко на двайсет. *Белла*, както вика оня, а не като тебе на попрището жизнено в средата, с три аборта.

– Как три? – сопна се Зара. – Два са и да не ми ги пише на челото, я? Ти знаеш ли колко имат такава фигура? Сега на Запад още от петнайсетгодишници са под ножа на пластичен хирург и се помпат със силикон.

– А при мене всичко е естествено и натурално – прекъсна я Арбуза, имитирайки нейния глас и маниери, като след това продължи със своя тембър. – Ти да не мислиш, че ще кандидатстваш за „Екогласност“, наш’та? И ножът, и силиконът са твоето бъдеще, ако можеш да си ги платиш. Аз като ти разправях да не скачаш по млади, щото, като те начукат, те изритват, ама ти с това прокурорче... Любов?! Не помниш ли, че третия го писахме перитонит, понеже жена му се усъмни нещо и стана дебело...

Зара се разпали:

– Ако не беше това прокурорче, щеше да търкаш още пейките, като те сташиха на „Магурата“ с пачката гущери. Ами цуни кака, дето ти отърва задника. Досега отдавна да си отлетял на другия бряг. Казват, че от два-три пъти не се ставало, ама никой не се е върнал, като мине реката.

– Там нещата ги оправи генералът. Ей този, дето не го харесваше, че миришел на пръч. На пръч, ама ако не се бе намесил той, до днеска още щеше да си тропаш „Дайчовото“ в оня самодееен състав. Нали все ви лъжеха, че ще заминете за ГДР. Пък и генерала к’во му беше, последния сперматозоид с гипсираната опашка, дето прави туп-туп. Докато се ориентира, и ти го удавяш в клозета. Ни доктори, ни ядове.

От коридора женски гласове започнаха нервно да подвикват:

– Зара, хайде! Излизаме! Втория танц!

Арбуза я прегърна свойски и целувайки я по бузата, додаде:

– Не се безпокой, миличко, всичко е под контрол. Като му въртнеш тази вечер един „Роберто Кавали“, утре този италианец ще ти пее „О солие мио“ като Робертино Лорети. И кажи на онази черната Мартина да не се глези. Ще ви чакам след програмата до тоалетната. Ти си знаеш, и по-бързичко – да не хвъркне птичето.

Когато Арбуза застана отново до масата на първия ред в бара, програмата бе свършила. На дансинга се вихреха двойки и се чуваше шум от развеселени гласове. На лицето му грееше угодническа усмивка, а ръцете му обхващаха през кръста две красиви създания.

– Что я обещал, награда! Так называют у вас? Заказиваеш одну, доставляем две. Зара и Мартина – галантно отмести той столовете, за да седнат двете дами.

– О, промоционе! – имитира учуденост Италианеца. – Эта для тебе – посочи той Зара, – а эта для меня – като целуна ръката на Мартина.

Арбуза се разтегли в най-угодническата усмивка, на която нравът му бе способен:

– Но, но, нет, нет! Я хороший человек. Все для тебя! От тебя контракт, у тебя деньги, я только познакомлю с эти прелестные создания. Стаканчики нада, а я думаю и бутылочка еще одна. Гарсон! – направи той характерен жест към сервитьора, показвайки необходимостта от още две чаши и бутилка уиски.

– И лед – добави Зара, примъквайки стола към Италианеца, като кръстоса дръзко крак връз крак.

– Хайде сега, няма да се къпем, я! Навън и без това е студено – контрира мигом Арбуза. – Виж, едни ядки ще са от полза. Даже три! – добави той, свивайки двата пръста на широката си ръка.

– Жал, что так плохо говорю. У нас чужие языки мало учили. Но вый токой восхитительный. Я надеюсь в будущее учит будем вместе. Знаете у Мартине мама так хорошо говорить италиански и даже поет, но никак не научила свою дочь. Только знает „Аморе мио“ – продължи да кокетничи Зара, ала думите ѝ отлетяха покрай адресата.

Мартина, в която Италианеца бе вперил поглед, се опита плахо да се включи в разговора. Гласът ѝ видимо трепереше, издавайки неувереността на дете, което другарчетата са вкарали в непозната игра.

– Аз много се притеснявам, защото не говоря руски. Само разбирам. Майка ми е била в Италия, но като малка – преди войната. Имала леля там, ама тя починала отдавна.

Италианеца веднага намери повод да придърпа своя стол към нейния, демонстрирайки някакво учудване и интерес.

– Мама в Италия?

– Нет, нет, мама здес в България. В Италия жила когдата.

Тук Зара бързо вметна:

– А отец пилот. Улетел за облаками.

Италианеца се усмихна и леко погали ръката на Мартина.

– А вий такава прелестъ. Так хорошо танцуете. Я хочу делатъ ддя Вас... У меня предложение. Наверно знаете...

Арбуза мигом се включи:

– Наздраве! Я, я обьясню. Все обьясню! Значи господинът има кабарета в Милано. Той е голям бос. Търси таланти от Изток. Нали сега времето се смениха. Предлага контракт за две години. В контракта са включени квартира и билетът за самолет до Италия. Шест дни се танцува, един се почива. Заплащането е хиляда долара чисти, в лирети на седмица, по курса. Так!

Италианеца започна да кима утвърдително, а Зара мигом ококори очи:

– Ама този ти вика „Не!“. Да не са хиляда лирети, че тампоните няма как да си платим. И там нямат ли петдневна, нали са уж демокрация?!

– Ти не разбра ли, ма, че само ние клатим главата обратно – контролира я рязко Арбуза. – Тяхното „не“ е наш’то „да“. Нали ми даде да видя контракта, който подписвате. Сто лева платих да го преведат. Да не мислиш, че на всеки ъгъл те чака преводач от италиански. Там е капитализъм: бачкат, та се кинат. Ама ти някога да си виждала хиляда долара на куп? Знаеш, че са зелени, ама даже не знаеш кои президенти са по банкнотите.

Зара продължи да настоява на своето:

– Ти все пак го накарай да повтори: 1000 долара. Напиши му ги да каже едно „Си“.

Арбуза взе салфетка и с химикал изписа едро една единица и три нули, като особено старание положи върху последващия доларов знак. После я показа на Зара и я поднесе пред Италианеца.

– Йес, йес! – отново заклати глава мургавият мъж.

– От тези не знаеш какво да очакваш. Ти му искаш „си“, той ти вика „йес“ – измърмори Зара, а сетне продължи ласкаво. – А бе, ще те превъзпитам аз тази вечер! – и погали нежно Италианеца по бузата.

В този момент Мартина отбеляза плахо:

– Само че аз още не съм си извадила международен паспорт. Ще се наложи да чакам, може би месец или повече. Колко е бърза работата?

– Аз за това съм тук – изпъчи гърди Арбуза. – Как му викат на онова – посредник? Даваш ми две снимки и паспорта, попълваш там молбата и нямаш проблеми. Зара не ти ли каза? Първият хонорар е за мене. От първия месец, искам да кажа. За менажиране, както взеха да му викат напоследък. Ето, Зарка е гаранция. Нея от какви гьолове съм я вадил... Щеше да разглежда през ден Извора на белоногата, ако не бяха връзките.

– Нали каза, че си софиянка? – погледна учудено към Зара Мартина.

Кръшната блондинка мигом спретна пренебрежителна физиономия:

– Глупости! Арбуза се фука. Запознахме се пред НДК. Наложил се да му стана ятак. Три дни съм прала кървави ризи като хайдушко гадже. Бяха го смяли от бой една вечер. Ама иначе е добро момче. Пич е, искам да кажа...

Италианеца бавно започна да налива уиски в чашата на Мартина, добавяйки с нежен, но сериозен глас:

– Я хочу пригласить вас в этот вечер... Потому что Вы мне нравитесь. Сей белла. Понимаете. Я для вас могу много сделать. У меня большие деньги. Я работаю и отдыхаю здесь.

Забелязвайки ръката му, която пое от облегалката на стола към гърба на Мартина, Арбуза мигом го прекъсна:

– Ще имате време да се налаждате. Она живет далеко: „Младост-3“. Нет транспорт. Она еще маленькая.

– У ней нет двадцать? – сепна се кандидатът ѝ за кавалер.

– Спокойно, 21, почти навършени – намеси се Мартина и ръката на Италианеца отново тръгна в поетата посока.

Арбуза се ориентира бързо и полегна, опирайки устни на ухото ѝ:

– Твоята е уредена, а този жабар се напи и май иска да те чука. Ти не ми се виждаш момиче от тия, затова ти проправям път към къщи. Аз трябва да уреждам Зара, затова се раздвижи. Ще поддържа връзка чрез Зара. Нали сте тука до края на месеца. Ще дойдем пак. Хайде, размърдай се, освен ако не искаш да се събудиш в 210-а стая горе! Вземай си довиждане! Аз те качвам на такси и друм.

Ръката на Италианеца тъкмо бе достигнала целта и Мартина се изправи. Той бързо се пренасочи, пое нейната и я запечата с дълга целувка. Зара обаче нямаше време за губене и се разля в привидно съжаление:

– Наш черный лебед уезжает. Но не навсегда. У нее длинная дорога. Третья молодость. А мы по прежнему.

Без да изпуска от погледа си Мартина, Италианеца се изправи и допрях устни до бузата ѝ за сбогуване. Арбуза хвана ръката на девойката и я поведе към изхода, а Зара обгърна мило врата на мургавия мъж, шепнейки с цялата си нежност:

– Еще не вечер, дорогой, еще не вечер.

Пред хотела в ранната сутрин таксита нямаше. Някакво бяло жигули се измъкна незнайно как от улица „Шишман“ и зави към Университета. Арбуза, подхванал Мартина през кръста, свирна силно с уста. Таксито спря. Арбуза пусна Мартина и навря глава при шофьора:

– Това парче го караш в „Младост“ и без ексцесии. Щото, ако ми се оплаче от сметката, да знаеш, че аз плащам. На един голям човек е гадже, тъй че – умната.

Шофьорът се опита да смотолевя нещо от рода на:

– Ей, писна ми от пияни дупета! – но Мартина вече бе отворила вратата и се наместваше на задната седалка.

Водачът преглътна поредната ругатня, даде мигач и пое по бул. „Руски“ към светофара.

В панелния блок в ж.к. „Младост“ асансьорът, както обикновено, бе блокирал между етажите. Мартина изброи стъпалата до апартамента и вкара ключа в ключалката на картонената врата. От стаята насреща, която светеше, се чуваше гласът на Мария Калас в ария на „Турандот“ от Пучини, идващ явно от грамофонна плоча. Иглата на грамофона подскачаше и забиваше на един и същи пасаж, без да може да продължи нататък.

Мартина отвори вратата и влезе вътре. На масата в стаята бе заспала възрастна жена. Пред нея стояха чаша и празна бутилка от водка „Средец“. Мартина спря грамофона и раздруса жената за раменете:

– Мамо, докога с тези твои номера?! Откъде намери това шише?

Възрастната жена надигна глава, огледа пространството около себе си и с фъфлещ глас заяви:

– Аз съм Юлия Геренова и съм ти майка, и ти ми дължиш уважение!

– Това го знам отдавна – сонното отвърна Мартина. – Аз питам откъде взе бутилката?

– Леля ти Милка ми я даде за дезинфекция. Върлувал вирус. Ти знаеш, и двете сме вдовици и трябва да се поддържаме. На тебе нали очите ти не виждам. Тя ме съжали.

– Мамо, престани! Ти не си вдовица – ядосано я прекъсна Мартина.

– Като не съм вдовица, ти как си се появила? – не се предаваше възрастната жена.

Мартина взе нервно да ходи из стаята, втвърдявайки тона:

– Владо не ми е баща! Забравяш, че бях на осем, когато ми го доведе, за да не ме дразнели децата. Нали версията с пилота от времето на детската градина беше станала смешна. Спомняш ли си, че веднъж се изпусна, че съм кръстена на баща си, а не на баба. Зачената съм била в чужбина, а Владо подалеч от Перник не е стъпвал.

– Кога съм казала това? – учудено я погледна Юлия.

– Когато разясняваше на твоята колежка Мира, че е лошо първо дете да се кръщава на умрял човек и аз те чух. А снимката ти на онази карта, под която пишеше Юлия Томашекова? Било шега на колеги. Коя ли от твоите истории е вярна, мамо? Щяхте да се жените с Владо, а той се напи и забрави да дойде на сватбата. Помниш ли? – Мартина се наведе над Юлия. – Тогава го изгони и ми призна уж истината. После, като те трудоустроиха от метатургичния в Кремиковци, го прибра отново, за да нямаме трудности, понеже апартаментът бил ведомствен. Съчинихте тази версия за пред хората.

– Владо беше добър човек. Владо беше мъж – настояваше на своето възрастната жена.

– Владо просто беше един алкохолик и умря, защото черният му дроб беше станал на пастет. Той никога не се е интересувал от друго, освен от чашката. Но ти искаше да има в къщата мъж, тъй като онази от долния етаж

беше писала в милицията, че си отворила публичен дом в блока. Не помниш ли?

– Нищо не разбираш ти, дете, колко добър беше Владо и колко ядове ми спести.

– Единственото добро е, че не те биеше, а ти му чистеше мръсотииите, за да не видя. Само че миризмата се носеше из цялата къща. Да не мислиш, че се гордеех, като го водеше на тържествата в училище. Все едно, че го нямаше. Тези, които приказваха, пак те одумваха, ама от съжаление. Сега си тръгнала по неговия път. Аз искам да споделя нещо, а ти просто си надянала маската и се наливаш.

– Пак ли, Марти, е станало нещо лошо? Ох, Господи, край няма ли туй наказание, Господи?!

Мартина сложи ръце на кръста и, натъртвайки дума по дума, изрече ясно:

– Канят ме да танцувам в Милано. Предложиха ми договор. Трябва да реша до дни.

Юлия отново се отпусна на стола:

– О, да, Милано. Там съм пяла в Скалата с Калас. А ще ти плащат ли?

Мартина започна да подрежда стаята, като отчетливо наблягаше на всяка фраза.

– Мамо, продължаваш с тези измишльотини. Ти никога не си била певица. Работеше като гардеробиерка в операта, когато те трудоустроиха.

Юлия обаче не се отказваше от словесната съпротива:

– И в Милано съм живяла, и в операта съм пяла, и си ме гледала. Как да не помниш? В „Аида“ беше.

– Пак си измисляш. В Италия си била, преди Калас да пропее, а в „Аида“ ви вкараха една зима всички, защото нямаше кой да посреща Радамес. Балерините ги бе натръшкар грипът. Мамо, писна ми цял живот от твоите роли.

– В живота те принуждават да играеш роли, дете. Аз също исках да съм честна, но кой ме пита. Достойнство ли? Тези, които го показаха, отдавна ги няма. Как да ти обясня?

– Да, вечно това да не казвам, онака да се представим. Хората са завистливи. Нали знаеш, че нямаме връзки и нас ще обвинят. Отстъпвала съм, дори когато съм права, само и само да няма скандал, да не ни подгонят от апартамента, от София. Писна ми този цирк. Какво получи с него? Тази порутена панелка в четвърти картофен пояс. Покрив над главата и софийско жителство. Не ти ли стана ясно, че времето се промени. Аз тръгвам за Италия, а ти отиваш да си лягаш и да си лекуваш страховете.

– Ти в Италия? – изрече Юлия, сякаш чак сега информацията дойде до съзнанието ѝ.

– Да, аз в Италия, ако си разбрала новината от тази вечер. С контракт. Един италианец, който май не ми остави даже визитка. – Мартина се за-

мисли. – Нищо, така е по-добре, нещата ще се решат от само себе си! Та италианецът има кафенета с програма в Милано и Рим. Ще танцувам за зелени в Италия. Твоята мечтана Италия.

– Да, моята мечтана и несбъдната Италия – изрече Юлия и погледът ѝ се зарея замечтано в пространството, а очите ѝ гледаха, но съзнанието беше някъде далече.

II. Някога, някога, толкова някога...

В миг Юлия се взря и видя площада пред гарата в Пловдив. Имаше много файтони и каруци и хора. Да, ето там черен автомобил. Колко искаше да се повози на такъв, а баща ѝ все обещавахе и все отлагаше. Пращаше Черкеза да я вземе с файтона.

Ето го и него с неизменния каскет. Когато Черкеза я вдигаше на ръце, за да я качи на капрата, винаги мило ѝ казваше: „Моята малка госпожичка“. А Юлия се боеше от него. Защо ли? Може би заради камшика, с който пляскаше по гърба на конете, или заради големия мустак, пожълтял от цигарения дим. Веднъж го попита: „Защо биеш кончетата?“, пък той ѝ отвърна, че така било и в живота. Да се знаело кой е сайбията. Горките кончета, бяха толкова мили и послушни...

... Не, това не е сън, тя пак е малката Юлия с дългите плитки, закичени с бели кордели. Върви, хванала за ръка леля Сия, сестрата на баща ѝ. Ето го и татко отпред. Той, Кольо Геренов, гордо крачи до майка ѝ Мартина. Зад тях с два големи куфара ги следва файтонджията Черкеза. Кога беше това? През 1937-а, или не – през 38-а...

Да, тя е същата десетгодишна Юлия. Юлето, гордостта на тати, на която редовно повтаряше: „Учи, дъще, за да бъдеш свободна!“. Чува дори майка си. Тя говори на ухото на баща ѝ, а той рязко отвърща: „Нали знаеш, че мразя глезотии!“. Същите са. Движат се. Мартина и Кольо Геренови. Всичко е реалност. Времето е спряло! Някъде, някога...

– Малка е, бе Кольо! Къде ще я пращаме в чужбина? До нас трябва да си е! – в гласа на Мартина Геренова се преплитаха нотки на загриженост и кокетство.

– Как ще е малка! Мен мама на нейната възраст ме изпроводи с един комат хляб и пет гроша в джоба да ме главят за чирак чак в Стамбул – отговаря мъжът, когото е хванала под ръка, с категоричен тон.

– Ама, ей го де ѝ Стамбул. До там трен има. А тя сама чак в Италия. Плюс туй ти си мъж, а тя момиче. Една ни е.

– Как да е сама, нали ще живее у кака. Тя ще се грижи за нея. Деца не са ѝ на главата. Слугини има. На Симо синът, дето не ѝ е никакъв, от две години

е там. Ати, като си пазеше талията, ще ни е една и за мъж, и за жена. Аз вина нямам. Искам да я изуча, не като мене да се блъска толкоз години аргатин с четвърто отделение. Тя трябва да знае езици и да ръководи, а туй у нас не може да стане.

Засегната от тона на мъжа си, Мартина Геренова включи язвителната нотка.

– Е, тя сестра ти, като не можа да хване Симо, сега сина му взела. Нали чувам какво говорят хората. Чак в Унгария забягнал, щом го залюбила. Пък ти какво искаш да кажеш: че аз, като съм изкарала девическата гимназия, съм без образование? Ами да си беше прибрал някоя слугиня от село. Нали кака ти, циркаджийката, така върза дъртия богат италианец. Па питай я сега колко е щастлива госпожа Портезе – италианката. Ама тя на младини си е взела своето с тия преди и след Симо. То не случайно хортуват хората. Дим без огън няма.

Кольо Геренов определено се подразни. Изглежда този дебат не му бе за първи път и гласът му стана дрезгав.

– Стига с тези клюки! Чунким на ваште журове освен това да сплетничите за някого, да лижете сладка и да сърбате кафе, нещо правите ли? Днес у Ганка срещу Станка, утре у Петрана срещу Ганка, пък в неделя утрин в църква, да си пречистите греховете. Нали има кой пари да дава...

Мартина Геренова обаче не страдаше от липса на самочувствие и не обичаше да губи словесните двубои в семейството:

– Такъв е днешният свят. На контакти. Ти с твоите ориенталски разбирания виж как си се хванал за полата на кака. Едно кино не си гледал, едно радио не знаеш какво е, ама да не се караме. Нали си стъпи на ината да ме отделиш от възпитанието на малката. Що не ме върнеш на мама? Щото ще ти заминат тютюневите складове, а?

В този момент се чу гласът на Сия Портезе, която стискаше малката Юлия за ръка, понеже до тях паркираше лека кола.

– Абе, Кольо, защо не си купиш един автомобил, ами се мъкнеш с този файтон?

Мартина Геренова мигом съзря възможност да надцака мъжа си с въпроса на собствената му сестра и бързо вметна:

– Защото е стипца. Над всеки лев трепери. Как щели да реагират хората?! Дали ще му пуснат кредит. Я питай кака, колко файтона е имало на времето в Милано и колко са сега. Откога му думам, ама той...

– Мен файтонът ми е за работа – пое Кольо хвърлената ръкавица. – По полето с автомобила ли ще блъскам? Аз едни тютюневи складове имам, не съм собственик на американски концерн.

Ала знаеше, че най-добрият изход от празното надприказване е да вкара малко шега, затова продължи с лека усмивка:

– Ама го правя най-вече заради Черкеза. Той е неграмотен и не може да вземе книжка за шофьор. Знае само да върти камшика. Избягал от даскала

още на буквата Б, понеже четири пътя го турял да клечи на бобени зърна. Нали така, Черкез? – потупа стоящия до него с двата куфара в ръце файтонджия.

Оня поклати глава в знак на съгласие и добави:

– Тъй е, шефе, много биеше тоя. И пръчката дрянова. Ама кога бегах, не ме хвана.

А Кольо продължи, докато Черкеза се усмихваше угоднически:

– Та ще го бие Черкеза с камшика, ще му дава вода и ечемик ще му сипе, ама автомобилът няма да тръгне. Пък и нали нашия са го цанили за комунист, как да го извадя от редиците на пролетариата и да го образовам? Нали тъй, Черкез, буржоазията трябва да си уважава гробокопача, щото, като я утрепят и не я заровят, ще се вмирише.

После рязко се обърна. Видя табелата на фотографското ателие, пред което бяха спрели, и отвори вратата.

– Я дайте да си направим едно кадرو при Арменеца, че не се знае кога Господ ще рече пак да се съберем.

Мартина Геренова мигом се разнежи отново и като избърса сълза в око-то си, започна жално да нарежда:

– Хайде, миличка, ела при мама, че кой знае кога пак ще те видя. Да слушаш леля и да ми пишеш. Аз тази снимка ще кажа на баща ти да я направи като картина и ще ти я пратя. Обещавам! Хайде, малката ми!

* * *

... „А защо изведнъж стана тъмно? Как така всички изчезнаха? Къде сме? В ателието или във влака? Да не би той да е влязъл в тунел? Колелетата не тракат. Не се чува и локомотивната свирка. Спрели сме, но къде?“ Юлия отново започна да се взира. „Не, не, там нещо просветва. Това е слънцето. Как силно грее. И хората говорят странно. Да, това е Италия. Леля Сия я качва в автомобил. Ура! Ще се вози най-сетне на кола. Не, не е сън! Реалност е.

Всичко се повтаря така, както беше тогава. Ето ги големият бял дом и градината пред него. Автомобилът спира. Входната врата се отваря и по стълбите припряно подтичва мъж с костюм и вратовръзка. Косата, сресана назад, лъщи от брилянтин. Да, това е Джовани! Камериерът Джовани. Същият!“

– О, синьора Портезе! Добре дошли! – възторжено изрича Джовани и галантно подава ръка. – Каква радост! Очаквахме Ви! А тази белла бамбина е племенницата, нали? Как се казваш?

Юлия, несвикнала с подобни обноски, гледа учудено, но това не пречи на камериера да продължи със същия вдъхновен тон на тенор.

– О, не разбира италиански? Нищо, ще учи. Наша принцеса Джованна също не знала български, а сега е царица и говори много добре. Аз слушал и мога споделя на малката госпожица нещо тайно.

Джовани се наведе до ухото на Юлия и с чувството, че разкрива особен секрет, прошепна:

– Аз също говори малко български. Госпожа учила. Да, да!

Сия, на която подобни церемонии не правеха впечатление, бързо тури точка на театралната процедура, гарнирана с помпозна любезност, и съвсем делово попита:

– Господинът тук ли е?

Джовани мигом смени маската и разпери ръце, демонстрирайки върховно съжаление:

– Г-н Портезе замина вчера спешно за Рим. Казал да предам, че за него било много важно. Очаквал на срещата да бъде самият Дуче. До седмица навярно ще се върне, но казал аз да съм на Ваше разположение и Джовани е на Вашите услуги, госпожо. Навярно ще питате за младия господин. Той Ви чака в гостната, ако не е вече зад вратата, госпожо.

Сия влезе през вратата, уловила за ръка Юлия, докато камериерът и шофьорът започнаха да разтоварват багажа. В антрето Юлия видя слабо, сравнително високо момче на нейната възраст. Стоеше някак притеснено и очевидно се чудеше какво точно трябва да направи в момента. Сия го прегърна майчински с думите:

– Как си, моето момче? Ела да те запозная с една млада госпожица, на която ще бъдеш кавалер. Тя ми е племенница и вече ще живее у нас. Ще учите заедно.

Подбутнато, момчето направи две крачки и застана срещу Юлия, свело поглед към земята, а Сия продължи:

– Юлия, това е Мартин. Той е от Унгария, но добре говори български, защото баща му е голям приятел на леля Сия и леля Сия си го взе, като почина майка му. Мартине, какво се вдърви? Подай ръка на Юлия!

Мартин протегна ръка, неоткъсвайки поглед от пода. Юлия също протегна своята и с помощта на г-жа Портезе двамата се здрависаха.

– Хей, срамежливци, кажете си имената. Нали така е прието – намеси се отново тя и виждайки, че куфарите пристигат, добави: – Хайде, а аз ще отида да видя как е стаята.

Сетне се разпореди:

– Джовани, по-малкия куфар го качи горе, другия – в моята стая. Хубаво, деца, оставям ви за минутка и ще се върна. Само не си мълчете. Без срам. Толкова години ще сте заедно, моите бамбини.

Двете деца стояха известно време безмълвни, след което Юлия плахо запита:

– Ти нали си отдавна тук? А г-н Портезе какъв е? Ти познаваш ли го?

Момчето мигом се оживи.

– Г-н Портезе рядко го виждам. Много е зает. Всичко тук се върти от леля Сия и Джовани. Те казват, че господинът бил душа човек, но аз съм го чул да казва само „Добър ден“ и „Прекрасно, вие ще се справите и без мен. Бързам. Довиждане!“.

– А аз къде ще спя? Детска стая за момичета имат ли? – продължи с въпросите Юлия.

– Тук стаи има, колкото искаш. Къщата е стара и Джовани разказва, че има и стаи с духове – набра смелост в диалога Мартин, но получи нещо неочаквано като отговор от момиче.

– Татко казва, че всичко това – вампири, духове, караконджули – са бабини деветини, за да плашат децата.

– А ти чувала ли си за Дракула? – продължи с познанията си по ужасяващите тайнства Мартин. – Билграф и страшен вампир. Живял в Трансилвания. В замъка му не пускат и днес нощем. Запустял бил, а който отивал там, носел задължително чесън и наострен дървен кол. Аз гледах един такъв филм. Духовете били на хора, които не са опятели от поп и погребани. Тогава душата не може да намери покой, за да се издигне в небесата. Скита се на земята около тялото. Така полицаите са разкрили няколко убийства.

Вместо да се впечатли, Юлия отново цитира баща си като безспорен специалист по темата.

– Татко казва, че всичко е в главата на човека. Когато той живее добре, няма кошмари. Духове виждат пияниците и лудите, а хората, които са неграмотни и неучи, ги разпространяват. Затова човек трябва да си обясни всяко природно явление, а когато не знае, да пита учените, не да ходи по врачки.

Мартин обаче отказа да бъде толкова безкритичен към този непознат човек, с когото го захлупаха за втори път. „Момиче, пък не се плаши, а се прави на многознайко. Баща ѝ бил казал“. И без много да се церемони, директно запита:

– Тоя твой баща какъв е? Да не е комунист безбожник? На църква ходи ли? Кръсти ли се?

– Татко има тютюнев склад в Пловдив. Много е умен. Всички му викат „господине“, като го срещнат на улицата, и отлагат шапка – изпъчи се Юлия с детската гордост, че притежава такава ценност. – На църква пък ходим с мама в неделя, когато пее хорът. Татко ходи по празниците, на Великден, на Никулден, на Коледа. Ама знае „Отче наш“ на църковнославянски и ме научи да се кръстя правилно с три пръста. Ти „Отче наш“ на църковнославянски знаеш ли, както го пее попът?

Мартин подмина въпроса и продължи със своето, което очевидно бе в разрез с мнението на натрапвания му авторитет.

– На мен пък татко ми каза, че тялото на човека не е нищо. В Библията пише, че Бог го направил от кал. Всичко е душата. Тя е вечна и на добрите хора Господ им качва душите на небето, като умрат, и те се грижат оттам за живите хора. И леля Сия така казва. И отецът в нашата църква в Унгария

ми потвърди. Затова човек трябва да бъде добър на земята, за да отиде в рая. Ако го ухапе вампир и той се превръща във вампир. Ама вампирите се познават по големите кучешки зъби, когато отворят уста. Те ходят само нощем да не ги изгори слънцето. Мразят светлината, затова Джовани ми даде едно фенерче да святкам, като ходя нощем по коридора към тоалетната.

– Ама ти си пълен дечко – съвсем нелюбезно отвърна Юлия. – Татко казва, че ако има нещо на небето, то досега да се е сблъскало със самолетите, дето летят. Това, което го разправяш, хората го мислели, когато не могли да полетят. А татко ме води и видях как лети самолет. Ти виждал ли си истински самолет с перка отпред?

Това на Мартин му дойде в повече и той подкара в същия стил:

– Пък татко казва, че Господ е много, много високо и хората не могат да го стигнат. Той е чак на седмото небе и само душата може да стигне до там.

Но бързо се сблъска с поредното становище на всезнаещия баща на Юлия, изречено от нея с язвителен тон:

– А пък татко им се смее на тези дрънканици. На дебелите хора да не би тялото да им тежи на душата. Татко казва, че хората трябва да са добри по душа тук на земята. Затова разбойниците, които грабят и убиват, със златото, което са откраднали, ходят да даряват църкви. Да се откупят от Господ и да не врат в казана. Ама за хората те си остават разбойници. Господ го виждал това, ала поповете, нали са пари, ги прибират. Ти знаеш ли, че Левски го предал един поп и после го обесили.

– Кой е този Левски? – изненада се Мартин.

– Как кой? Не сте ли учили в училище? Апостолът на свободата!

Момчето се замисли и почна да прехвърля нещо на ум, след което рязко заключи:

– Няма такъв апостол. Аз съм учил вероучение в неделното. Апостолите са дванайсет. Те са ученици на Христос. Андрей Първозвани, Петър, Павел. Чакай, Павел май не беше ученик. Матей, Йоан, Тома. А Юда Искариотски, дето предал Исус, е бил 13-ия и после е бил проклет и оттогава казват, че числото 13 е фатално. Той гори в ада, пък Господ е призовал душите на праведниците и те сядат до дясното му коляно.

През това време Сия се появи на стълбите и започна да слиза внимателно по тях.

– Лельо, пък той не знае кой е Левски и казва, че не бил Апостол.

– Лельо Сия, пък тя казва, че душите на добрите хора не отивали на небето при Господ. Ти нали ми казваше, че душата на мама е на небето при Господ и когато аз дойда с тебе в Италия, тя пак ще ме вижда – не остана по-назад Мартин.

Сия прекрачи последното стъпало и въздъхна:

– О, вие вече успяхте да се съдърпате. Кольо е в Пловдив, но материализмът му е в Милано. Тежко ми! Юличка, миличка, майката на Мартин почина преди две години, но тя е негова майка и винаги ще бъде с него в него,

защото за него нейната душа, това, което е сторила за хората, е безсмъртна. Това, както казва баща ти Кольо, е библиотеката, която е в главата на човека и която ти цял живот пълниш с опит. Когато един човек ти е много близък и ти е помогнал много, ти го помниш с добро, а когато този човек е твой родител, дори да не го помниш като лице, той е вътре в тебе, там е отражението на неговата душа, на разбиранията му, които ти е дал.

Юлия изслуша пространното обяснение на леля си, ала тя очакваше от нея друго, абсолютна подкрепа. Затова се сконфузи:

– Аз не съм го обидила. Казах само какво казва татко и го питах за Левски, а той се разплака.

– Аз не плача – рече Мартин, потривайки с ръка овлажнелите си очи, а после с треперещ глас додаде: – Тъжно ми е. Мъжете не плачат.

Сия прегърна с ръце и двамата, като се обърна към Юлия:

– Юличка, както ти повтаряш: „Татко така каза“ и приемаш думите му безрезервно като истина, така и децата, чиито родители са починали, искат и вярват, че те са вечно с тях. А сега, материалистке, не се муси. Мартин не е учил в България и затова не знае за Левски. Той не е апостол на Исус Христос. Хората са го приели за праведен, защото се е борил срещу робството. Затова го наричат Апостол на свободата. Като Гарибалди, който се е борил за обединението и свободата на Италия. Ама за него ще учиш тук. Казвам го за Мартин, за да го разбере.

– Кажи ѝ, лельо Сия, че душата на мама е на небето – настоя Мартин.

– Мартине, майка ти никога не може да ти върне, но тя ще бъде винаги с тебе, с нас, а аз, леля ти Сия, и татко ти ще помогнем да се сбъдне това, което тя желаше за теб. Не се цупи, голямо момче си, навърши 12. Остава да ревнеш пред едно момиче. Нали ти казах да се грижиш за нея. Ти си силен мъж, а остави една фуста да те разреве. Я се стегни! Какво повтаря г-н Портезе сутрин: „Нашите усилия днес ще ни донесат един прекрасен ден“.

– Лельо Сия, ама аз нищо толкова за майката на Мартин... Аз само казах, че татко казва... – взе да подхлипва Юлия.

Сия целуна и двамата по челата и сбра ръцете им:

– Е, хайде де, стиснете си ръцете и се сдобрете. Рев и сълзи. Юлия, ще видиш как ще ти завиждат след години, че познаваш такъв хубавец. Ела с мене горе да ти покажа стаята и после всички на вечеря. – А после се обърна към камериера, появил се на вратата: – Джовани, твой ред е.

Камериерът застана пред входа на гостната и с церемониален глас, в който се долавяше шеговита нотка, обяви тържествено:

– Mesdames et messieurs, столовата е вдясно. Масата е сервирана. Заповядайте на приятна вечеря. Г-н Мартин, навярно Вие ще сте пръв, дамите ще дойдат след малко.